

**RECENZJA PUBLIKACJI *GDY
KARA NIE WYSTARCZA...
O PRAKTYCE STOSOWANIA
WYBRANYCH ROZWIĄZAŃ
PRAWNYCH WOBEC
SPRAWCÓW Z ZABURZENIAMI
PSYCHICZNYMI
STWARZAJĄCYCH ZAGROŻENIE
DLA SPOŁECZEŃSTWA* (A.
GUTKOWSKA, J. WŁODARCZYK-
MADEJSKA, J. KLIMCZAK,
P. SIDOR, WYDAWNICTWO
INSTYTUTU WYMIARU
SPRAWIEDLIWOŚCI, WARSZAWA
2020)**

Katarzyna Witkowska-Rozpara

Uniwersytet Warszawski

Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji

Katedra Kryminologii i Polityki Kryminalnej

Centrum Analiz Kryminologicznych UW

ORCID: 0000-0002-4729-4697

e-mail: kwitkowska-rozpara@uw.edu.pl

Minęło kilka lat od uchwalenia ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób¹. Nie gasną jednak kontrowersje związane z wdrożeniem w życie rozwiązań przewidzianych na jej gruncie. Zastrzeżenia dotyczące zaproponowanego przez polskiego ustawodawcę modelu postępowania z osobami stwarzającymi zagrożenie, w tym wątpliwości w zakresie konstytucyjności oraz zasadności przyjętych rozwiązań normatywnych, czy też problemy wynikające z faktycznego funkcjonowania Krajowego Ośrodka Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym w Gostyninie zgłaszane są przez przedstawicieli różnych środowisk, w tym prawników, psychologów, czy psychiatrów. I choć konsekwencją tak szerokiego zainteresowania komentowaną problematyką są pojawiające się w ostatnich latach dość licznie różnego rodzaju opracowania naukowe, to jednak niewiele z nich bazuje na wynikach badań empirycznych, które pozwoliłyby zderzyć dwie interesujące płaszczyzny – *law in books* ze swoistym *law in action*, ukazując tym samym praktykę stosowania (nierazko nieprecyzyjnych) rozwiązań prawnych zawartych w przywołanej ustawie.

W pewnym stopniu trudno się jednak temu dziwić zważywszy na fakt, iż dyskurs publiczny prowadzony wokół KOZZD w Gostyninie nie sprzyja otwarciu „świata” ośrodka dla przedstawicieli środowiska naukowego. Doświadczenia ostatnich lat pokazały, że KOZZD pozostaje placówką zamkniętą nie tylko dla swoich podopiecznych, ale nierazko – także dla samych badaczy. Pewnym wyjątkiem jest w tym zakresie działalność Rzecznika Praw Obywatelskich, który w zasadzie od początku istnienia KOZZD podejmuje starania mające na celu bieżące monitorowanie jego funkcjonowania. Służą temu prowadzone przez RPO

1 Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1346, 2400.

wizytacje placówki, opracowywane raporty i inne publikacje związane z działalnością Ośrodka, a także liczne wystąpienia Rzecznika kierowane do władz (w tym do Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Zdrowia) oraz innych podmiotów². Zupełnie inną zaś kwestią pozostaje ocena tego, na ile podejmowane przez Rzecznika inicjatywy spotykają się z przychylnym przyjęciem ze strony organów władzy, czy innych podmiotów, będących adresatami zgłaszanych przez RPO postulatów.

W kontekście dotychczasowych doświadczeń związanych z funkcjonowaniem KOZZD w Gostyninie, szczególną uwagę zwraca wydana w roku 2020 publikacja pt. *Gdy kara nie wystarcza... O praktyce stosowania wybranych rozwiązań prawnych wobec sprawców z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa*, której Autorkami są A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak i P. Sidor. Recenzowana książka, która ukazała się nakładem Wydawnictwa Instytutu Sprawiedliwości, stanowi – jak wskazują jej Autorki „poprawioną i uzupełnioną” wersję raportu ze zrealizowanych pod auspicjami IWS w roku 2019 badań aktowych. Sam raport dostępny jest na stronie internetowej Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości³ i nosi tytuł *Stosowanie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób a orzekanie wybranych środków zabezpieczających. Analiza porównawcza rozwiązań prawnych*. Publikowanie ogólnodostępnych raportów z badań realizowanych przez IWS stanowi dość ugruntowaną praktykę związaną z działalnością Instytutu. Zdarza się jednak i tak, że na bazie publikowanego raportu czy to pod auspicjami IWS-u, lub też nakładem innego wydawnictwa ukazują się publikacje stanowiące uzupełnione lub poszerzone opracowanie danej problematyki⁴. Z taką też sytuacją mamy do czynienia w przypadku recenzowanej publikacji.

Monografia została podzielona na sześć rozdziałów, w praktyce jednak można wyodrębnić w niej trzy wyraźne części. Pierwsza zawiera analizę wybranych rozwiązań normatywnych z zakresu ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. oraz dwóch innych ustaw – Kodeksu karnego oraz Kodeksu karnego wykonawczego. Druga – najbardziej obszerna część publikacji – to prezentacja wyników przeprowadzonych badań aktowych, poprzedzona opisem przyjętej przez Autorki metodologii. Trzecia zaś – stanowi dość syntetyczną (z różnych względów) analizę porównawczą rezultatów uzyskanych w toku zrealizowanych badań.

Tym, co z całą pewnością zwraca szczególną uwagę w recenzowanej publikacji, są opisane przez Autorki wyniki przeprowadzonych badań aktowych. W tym aspekcie (pomijając opublikowany na stronie IWS-u raport z badań) monografia stanowi zwarte opracowanie ukazujące praktykę stosowania zapisów ustawy z 22 listopada 2013 r. w oparciu o analizę akt sądowych obejmujących największą jak do tej pory zrealizowaną próbę badawczą. Zaprezentowane w publikacji wyniki dotyczą bowiem 114 prawomocnie zakończonych postępowań (z lat 2014-2018), które zostały zainicjowane w następstwie złożenia przez dyrektora zakładu karnego wniosku o uznanie osoby za stwarzającą zagrożenie w rozumieniu wspomnianej ustawy. Jednocześnie, na co wskazują Autorki publikacji, włączone do badania sprawy stanowiły ponad połowę (57%) wszystkich tego rodzaju spraw rozpoznanych w okresie objętym analizą. Jest to zatem próba, która pozwala na ukazanie określonych tendencji w zakresie stosowania przepisów komentowanej ustawy. Dla porównania, warto wskazać, że dotychczas ukazało się niewiele publikacji ukazujących praktykę orzeczniczą sądów w komentowanym obszarze⁵. Jedną z nich jest stosunkowo zwięzła publikacja

2 Zestawienie działań RPO w komentowanym obszarze dostępne jest na stronie internetowej: *KOZZD Gostynin*, <https://www.rpo.gov.pl/pl/kategoria-tematyczna/kozzd-gostynin> [dostęp: 16.03.2021].

3 A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Stosowanie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób a orzekanie wybranych środków zabezpieczających. Analiza porównawcza rozwiązań prawnych*, Analizy Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/2020_Analizy-AGutkowska-Stosowanie-ustawy-o-post%C4%99powaniu.pdf [dostęp: 16.03.2021].

4 Zob. np. P. Ostaszewski, *Nasilenie i determinanty lęku przed przestępczością*, IWS, Warszawa 2012, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/P-Ostaszewski-Nasilenie-i-determinanty-l%C4%99ku-p-p-2011-1.pdf> [dostęp: 16.03.2021] oraz P. Ostaszewski, *Lęk przed przestępczością. Aspekty teoretyczne, metodologiczne i empiryczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014, s. 291.

5 Na rynku wydawniczym w roku 2017 pojawiła się bazująca na badaniach aktowych publikacja M. Pyrcak-Górowskiej, jednak jej autorka skoncentrowała badania na stosowaniu detencji psychiatrycznej wobec sprawców niepoczytalnych – zob. M. Pyrcak-

S. Zielińskiego zatytułowana *O polskich „bestiach” – charakterystyka osób stwarzających zagrożenie*, stanowiąca fragment monografii pod red. E. Pływaczewskiego, E. Jurgielewicz-Delegat i D. Dajnowicz-Piesieckiej zatytułowanej *Współczesna przestępczość i patologie społeczne z perspektywy interdyscyplinarnych badań kryminologicznych* (Warszawa 2017). W publikacji tej S. Zieliński prezentuje ogólne wnioski z badania obejmującego 28 spraw zainicjowanych w oparciu o zapisy ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. Nie podaje jednak żadnych informacji dotyczących metodologii przeprowadzonego badania, ani też nie wskazuje z jakiego okresu pochodzą sprawy objęte analizą.

Inną, zdecydowanie szerszą publikacją jest z kolei artykuł autorstwa A. Więcek-Durańskiej pt. *Praktyka orzecznicza wykonywania nadzoru prewencyjnego oraz umieszczenia w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym osób stwarzających zagrożenie*, który ukazał się także w roku 2017 na łamach czasopisma „Prawo w Działaniu” w nr. 30⁶. W publikacji tej Autorka zaprezentowała wyniki badań aktowych przeprowadzonych w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości z inicjatywy Departamentu Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości. Badanie objęło 43 prawomocnie zakończone sprawy z lat 2013-2015 i co ciekawe – oprócz analizy samego postępowania w sprawie o zastosowanie środka z ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., zawierało także pewne wnioski w przedmiocie wykonania orzeczonych z ustawy środków.

Na tle przywołanych publikacji, badanie aktowe zrealizowane przez Autorki recenzowanej książki objęło największą jak do tej pory próbę badawczą. Warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden aspekt, który cechuje zrealizowany projekt. Jego Autorki podjęły bowiem próbę porównania praktyki orzekania środków z ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. do praktyki orzekania wybranych środków zabezpieczających przewidzianych na gruncie kodeksu karnego oraz kodeksu karnego wykonawczego, argumentując, iż te trzy rodzaje rozwiązań charakteryzuje pewien wspólny element, którym jest swoista potrzeba rozszerzenia oddziaływań skierowanych na sprawcę w sytuacji, gdy – nawiązując do tytułu recenzowanej publikacji – z określonych względów operowanie samą karą kryminalną nie jest rozwiązaniem wystarczającym. Stąd przedmiotem dodatkowej analizy uczyniono sprawy zakończone w latach 2014-2018 orzeczeniem środka zabezpieczającego (zarówno o charakterze izolacyjnym, jak i nieizolacyjnym). W tej kategorii uwzględniono sprawy zainicjowane przez dyrektora zakładu karnego w trybie art. 199 b k.k.w.⁷ (dotyczące środków nieizolacyjnych) oraz sprawy karne, w których doszło do orzeczenia środka zabezpieczającego w postaci terapii lub umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym (z wyłączeniem spraw, w których z uwagi na niepoczytalność sprawcy doszło do umorzenia postępowania i orzeczenia pobytu w zakładzie psychiatrycznym). Szkoda, że Autorkom – skoro już podjęły taki wysiłek – nie udało się uzyskać bardziej rozbudowanej próby (łącznie 73 sprawy). Być może pewnym rozwiązaniem było zredefiniowanie kryteriów doboru spraw, natomiast dokonanie takiego, a nie innego wyboru każdorazowo generuje pewnego rodzaju ograniczenia, z którymi należy się liczyć, analizując wyniki. Zresztą, jak podkreślają same Autorki recenzowanej publikacji, zaprezentowanie wyników badań obejmujących dwa opisane powyżej typy spraw, jest jedynie pewnego rodzaju dodatkiem, „tłem porównawczym” dla głównej analizy, która dotyczy spraw zainicjowanych w następstwie złożenia przez dyrektora zakładu karnego wniosku o uznanie osoby za stwarzającą zagrożenie w rozumieniu ustawy z 22 listopada 2013 r. Niemniej jednak, trzeba przyznać, że nawet ta skądinąd nieobszerna próba porównawcza daje już pewien (choć bardzo wstępny, ogólny i ostrożny) obraz w zakresie podobieństw i różnic w obszarze stosowania nadzoru prewencyjnego lub umieszczenia w KOZZD oraz innych środków zabezpieczających przewidzianych przez polskiego ustawodawcę. Być może w przyszłości warto byłoby przeprowadzić tego rodzaju badanie operując próbami, których liczebność uprawnia do generalizacji. Zwłaszcza, że już w jednym z fragmentów recenzowanej publikacji Autorki podjęły próbę odpowiedzi na dwa istotne pytania o faktyczną dolegliwość związaną ze stosowaniem środków postpenalnych oraz środków zabezpieczających, oraz o to, czy możemy

Górowska, Detencja psychiatryczna orzekana jako środek zabezpieczający w świetle badań aktowych, Kraków 2017.

6 A. Więcek-Durańska, *Praktyka orzecznicza wykonywania nadzoru prewencyjnego oraz umieszczenia w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym osób stwarzających zagrożenie*, „Prawo w Działaniu” 2017, nr 30, s. 139-172.

7 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. 2021 poz. 53.

w ogóle mówić „konkurencyjności” tychże środków, zwłaszcza w kontekście przyjętej na gruncie prawa karnego zasady *ultima ratio* środków zabezpieczających.

Zamierzeniem recenzji nie jest szczegółowa analiza zawartości treści kolejnych rozdziałów publikacji. Trudno też polemizować z zaprezentowanymi przez Autorki w drugiej części książki wynikami badań aktowych. Z całą pewnością Autorki przeprowadziły badania z dbałością o szczegóły, o czym świadczy sposób prezentowania danych, jak również ich szerokie spectrum. Trochę szkoda, że Autorki nie zdecydowały się umieścić w publikacji (np. w postaci załącznika na końcu książki) kwestionariusza ankiety. Z pewnością zainteresowałby on nie tylko wnikliwego czytelnika, jednocześnie zaś odzwierciedliłby szeroki zakres prowadzonego badania. Z punktu widzenia poruszonych w publikacji problemów, szczególną uwagę zwrócić należy na kilka podniesionych (i popartych wynikami przeprowadzonych badań) przez Autorki kwestii

Po pierwsze, zaprezentowana przez Autorki analiza rozwiązań normatywnych poszerzona o informacje wynikające z praktyki stosowania komentowanych regulacji prowadzi do wniosku, że mimo iż od ich uchwalenia minęło ponad osiem lat, ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. nadal generuje ogromne wątpliwości interpretacyjne, które ujawniają się na etapie stosowania przyjętych w niej regulacji. Jak wykazały Autorki, dochodzi do sytuacji, w których dyrektorzy zakładów karnych oraz sądy – podmioty niejako pozostawione same sobie w tej trudnej sytuacji (ustawodawca nie reaguje bowiem na zgłaszane od wielu lat postulaty znowelizowania ustawy) – niejednokrotnie zmuszone są prowadzić własną wykładnię problematycznych regulacji, co – rzecz jasna – nie powinno mieć miejsca⁸. Taki stan rzeczy trudno zaakceptować. Nie dość bowiem, że zamiast rozwiewać wątpliwości, generuje nowe (o to która wykładnia jest lepsza, właściwsza), to dodatkowo tworzy stan niepewności prawnej, który w obszarze tak newralgicznym jak ograniczenie praw i wolności człowieka nie powinien mieć miejsca.

Po drugie, przeprowadzona przez Autorki analiza, pogłębiona o wyniki badań aktowych pokazuje, że o ile raczej rzadko dochodzi do sytuacji, w których następuje swoista instrumentalizacja systemu terapeutycznego jako systemu odbywania kary (przez którą rozumiem przenoszenie skazanego do tego właśnie systemu na krótko przed końcem kary, po to by utworzyć sobie możliwość zastosowania środków z ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.)⁹, o tyle ogromne trudności sprawia ocena wyników dotychczas prowadzonego postępowania terapeutycznego. Powinna ona zostać przeprowadzona przez sąd w drodze oceny, czy osoba uznana za stwarzającą zagrożenie ma być objęta nadzorem prewencyjnym, czy też skierowana do ośrodka. Jak wykazały Autorki, praktykę orzeczniczą sądów cechuje duża różnorodność w zakresie tego rodzaju oceny (np. wskazywanie, iż za orzeczeniem nadzoru prewencyjnego przemawiają pozytywne efekty dotychczas prowadzonej terapii bądź wręcz przeciwnie – słabe efekty prowadzonej wobec uczestnika terapii). Skłania ona do postawienia pytania o sposób rozumienia przez sądy przypisywanych przedmiotowym środkom funkcji.

Po trzecie, praktyka stosowania przepisów ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. prowadzi do swoistej instrumentalizacji kary pozbawienia wolności, do której dochodzi na skutek nieprecyzyjnych regulacji stworzonych przez ustawodawcę. Problem ten był już sygnalizowany w początkowym okresie obowiązywania ustawy. Przeprowadzona przez Autorki analiza postępowań prowadzonych na gruncie komentowanej ustawy wykazała, że ponad ¼ sprawców, wobec których zastosowano przewidziane środki odbywało karę pozbawienia wolności w wymiarze od roku do lat trzech. Autorki słusznie wywodzą więc, że z upływem czasu następuje niejako rozluźnienie kryteriów uprawniających do zastosowania komentowanych środków – co

8 Przykładowo wskazać należy na sytuacje opisane przez w rozdziale 4.2 recenzowanej publikacji, ukazujące jak różnorodnie dyrektorzy zakładów karnych interpretują art. 9 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. dotyczący wymaganych do wniosku załączników. Jak wykazały Autorki, dochodzi nawet do sytuacji, w których dyrektorzy zakładów karnych przedstawiają sądowi własną wykładnię wskazanej regulacji, którą ten następnie akceptuje (lub nie).

9 Nie oznacza to jednak, że do takich sytuacji w ogóle nie dochodzi. Na problem ten zwróciła uwagę m.in. E. Dawidziuk, opisując przypadek mężczyzny odbywającego karę 25 lat pozbawienia wolności, który po wejściu w życie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. na miesiąc przed końcem kary – został przeniesiony z systemu zwykłego (w którym dotychczas karę odbywał) do systemu terapeutycznego. Zob. szerzej: E. Dawidziuk, *Luki w przepisach prawa powszechnie obowiązującego w zakresie izolacji postpenalnej w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym* – omówienie wybranych zagadnień, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020, s. 19-20.

jak się wydaje – jest sprzeczne z *ratio legis* ustawy, w uzasadnieniu projektu której wyraźnie wskazano, że dotyczy ona „zaburzonych psychicznie sprawców najgroźniejszych przestępstw, w stosunku do których brak było podstaw orzeczenia środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, gdyż w czasie popełnienia przestępstwa byli całkowicie lub częściowo poczytalni. Część tych sprawców w dalszym ciągu stanowi zagrożenie dla społeczeństwa z uwagi na charakter lub nasilenie zaburzeń psychicznych”¹⁰. Podobne rozluźnienie w zakresie oceny tego, co stanowi „najgroźniejsze przestępstwo” dostrzec można także na gruncie przedstawionej przez Autorki analizy przestępstw, których popełnienie poskutkowało izolacją sprawcy w zakładzie karnym, a w jej toku – złożeniem przez dyrektora zakładu karnego wniosku o uznanie danej osoby za stwarzającą zagrożenie. Jak dowiodły Autorki, choć najczęściej tego rodzaju czynem było przestępstwo zgwałcenia lub obcowania płciowego z małoletnim, zdarzają się sytuacje, gdy za tego rodzaju „najgroźniejsze przestępstwo” uznawane są np. czyny przeciwko działalności instytucji publicznych i samorządu terytorialnego. Przeprowadzone badanie dowodzi więc, że opisane w ustawie kryteria winny być doprecyzowane.

Po czwarte, za szczególnie cenne należy uznać zaprezentowane przez Autorki uwagi ukazujące szeroką praktykę stosowania zabezpieczenia wniosku o umieszczenie w Ośrodku w trybie przewidzianym w Kodeksie postępowania cywilnego¹¹ dla zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych, a zwłaszcza przywołane przez Autorki argumenty wskazywane przez sądy odmawiające zastosowania zabezpieczenia w tej konkretnej formie. Problem ten stanowił przedmiot rozważań Sądu Najwyższego, który w uchwale z dnia 30 stycznia 2019 r. uznał, że zabezpieczenie w postaci umieszczenia osoby w ośrodku jest niedopuszczalne¹². Mimo to jest ono wciąż stosowane w praktyce¹³.

Po piąte wreszcie, szeroko podnoszonym przez Autorki problemem jest kwestia wagi opinii biegłych jako jednego ze środków dowodowych podlegających ocenie w postępowaniu o uznanie danej osoby za stwarzającej zagrożenie. Problem ten Autorki przeanalizowały na dwóch płaszczyznach – rozwiązań legislacyjnych przyjętych w ustawie z 22 listopada 2013 r.¹⁴ oraz praktyki orzeczniczej sądów (na podstawie analizy uzasadnień podejmowanych przez sąd rozstrzygnięć w przedmiocie zastosowania określonego środka. Abstrahując w tym miejscu od szeroko komentowanych w literaturze zastrzeżeń w zakresie faktycznych możliwości precyzyjnej oceny prawdopodobieństwa ponownego popełnienia czynu dokonywanej przez biegłego psychologa (czy psychiatrę)¹⁵, na które to wątpliwości Autorki, rzecz jasna także wskazały (i to w odniesieniu do wszystkich analizowanych typów środków i odpowiednio typów opinii) warto zwrócić

10 Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Uzasadnienie, 17.07.2013, Druk sejmowy nr 1577.

11 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1575 z późn. zm.

12 Uchwała SN z 30 stycznia 2019 r., III CZP 75/18, OSNC 2019, nr 6, poz. 68.

13 Przy okazji warto zwrócić uwagę, iż na podstawie art. 83 § 2 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, t.j. Dz.U. 2021 poz. 154 w zw. z art. 16 ust. 2 pkt 4 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, t.j. Dz.U. 2020 poz. 627), RPO skierował do SN wnioski o podjęcie uchwały „mającej na celu rozstrzygnięcie rozbieżności istniejących w orzecznictwie sądowym co do rozbieżności w wykładni przepisów prawa, będących podstawą orzekania sądów, a zawierającej odpowiedź na pytanie: Czy w postępowaniu toczącym się na podstawie ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. 2014, poz. 24 ze zmian.) przepisy art. 2 ust. 3 tej ustawy w zw. z art. 730 § 1 w zw. z art. 755 § 1 kodeksu postępowania cywilnego mogą stanowić podstawę udzielenia zabezpieczenia poprzez umieszczenie uczestnika postępowania w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym?”. Szerzej zob. wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pytanie_prawne_RPO_29.11.2019.pdf [dostęp: 16.03.2021].

14 Eksponując szereg niejasności i problemów wynikających z przyjętych zapisów ustawowych, m. in. dotyczących sformułowania „certyfikowany psycholog seksuolog”, czy braku określenia terminu na sporządzenie opinii.

15 Zob. np. J.K. Gierowski, *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 15-46; M. Gordon, *Problemy diagnostyczne w opiniowaniu psychologicznym wymaganym przez ustawę z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw...*, op. cit., s. 52-79; A. Welento-Nowacka, *Praktyczne aspekty opiniowania psychiatrycznego na rzecz ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw...*, op. cit., s. 80-102.

uwagę, że wyłaniająca się na gruncie wyników przeprowadzonego badania praktyka pokazuje, że w przypadku postępowania o uznanie danej osoby za stwarzającą zagrożenie opinia biegłego staje się najważniejszym – niejako „koronnym” dowodem w sprawie. W tym aspekcie Autorki stawiają odważnie pytanie „na ile wydawane przez sądy orzeczenia powinny być tożsame z wnioskami zawartymi w opiniach biegłych”¹⁶, argumentując, iż „zadaniem biegłego jest udzielenie odpowiedzi wymagających wiadomości specjalnych, którymi nie dysponuje sąd, a nie ocena, czy w danym przypadku występują czy nie występują przesłanki z ustawy”¹⁷. Być może aż nazbyt odważnie (a nawet prowokacyjnie) komentują rolę sądu postrzegając w nim podmiot, który *de facto* ogranicza się do stwierdzenia występowania trzeciej przesłanki ustawowej (związanej z rodzajem kary i systemem jej odbywania), niemniej jednak uwagi te skłaniają do pogłębionej refleksji w odniesieniu do faktycznego przebiegu postępowania dowodowego, które – uwzględniając zapisy ustawowe – winno (mimo wszystko) uwzględniać całokształt okoliczności ustalonych w sprawie „a w szczególności uzyskane opinie biegłych, a także wyniki prowadzonego dotychczas postępowania terapeutycznego oraz możliwość efektywnego poddania się przez tę osobę postępowaniu terapeutycznemu na wolności”(art. 14 ustawy z dnia 22 listopada 2013 r.). W tego rodzaju postępowaniu to sąd powinien się bowiem okazać „najwyższym biegłym”¹⁸, choć praktyka orzecznicza w sprawach czy to o zastosowanie środków z wspomnianej ustawy, czy też środków zabezpieczających (w konfiguracjach analizowanych przez Autorki) dowodzi, iż w postępowaniach, w których „kara kryminalna nie wystarcza”, opinie specjalistyczne odgrywają bardzo ważną rolę.

Recenzowana publikacja, choć prezentuje jedynie fragment problematyki związanej ze stosowaniem przepisów ustawy z dnia 22 listopada 2013 r., stanowi ciekawe i wartościowe uzupełnienie dotychczas prezentowanych w literaturze przedmiotu spostrzeżeń, prezentuje bowiem nie tylko pogłębiony obraz sprawców, objętych w praktyce oddziaływaniem ustawy, ale ukazuje także sposoby radzenia sobie podmiotów zaangażowanych w toczące się postępowania z zawiłociami prawnymi, które aktualizują się na gruncie zawartych w ustawie regulacji. Jednocześnie zaprezentowana w recenzowanej publikacji analiza pokazuje, że dostrzeżone już przed kilkoma laty problemy nie tylko nie znalazły rozwiązania, ale także – co jeszcze bardziej niepokojące – pogłębiły się.

Bibliografia

Wykaz aktów prawnych

- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1575 z późn. zm.
Ustawa z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich, t.j. Dz.U. 2020 poz. 627.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, t.j. Dz.U. 2021 poz. 53.
Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób, t.j. Dz.U. 2020 poz. 1346, 2400.
Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, t.j. Dz.U. 2021 poz. 154.

Orzecznictwo

Uchwała SN z 30 stycznia 2019 r., III CZP 75/18, OSNC 2019, nr 6, poz. 68.

16 A. Gutkowska, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, P. Sidor, *Gdy kara nie wystarcza... O praktyce stosowania wybranych rozwiązań prawnych wobec sprawców z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie dla społeczeństwa*, Wydawnictwo Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, s. 54.

17 Ibidem.

18 Odwołując się do określenia użytego przez A. Welento-Nowacka, *Praktyczne aspekty opiniowania...*, op.cit, s. 101.

Materiały urzędowe

Rządowy projekt ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób. Uzasadnienie, 17.07.2013, Druk sejmowy nr 1577. KOZDD Gostynin, <https://www.rpo.gov.pl/pl/kategoria-tematyczna/kozdd-gostynin> [dostęp: 16.03.2021]. Wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich https://www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Pytanie_prawne_RPO_29.11.2019.pdf [dostęp: 16..03.2021].

Publikacje naukowe

- Dawidziuk E., *Luki w przepisach prawa powszechnie obowiązującego w zakresie izolacji postpenalnej w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym* – omówienie wybranych zagadnień, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020, s. 14-51.
- Gierowski J.K., *Uwagi psychologa sądowego o możliwościach opiniowania o stopniu zagrożenia u osób objętych ustawą z 22 listopada 2013 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 15-46.
- Gordon M., *Problemy diagnostyczne w opiniowaniu psychologicznym wymaganym przez ustawę z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020, s. 52-79.
- Gutkowska A., Włodarczyk-Madejska J., Klimczak J., Sidor P., *Stosowanie ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób a orzekanie wybranych środków zabezpieczających. Analiza porównawcza rozwiązań prawnych*, Analizy Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2020/05/2020_Analizy-AGutkowska-Stosowanie-ustawy-o-post%C4%99powaniu.pdf [dostęp: 16.03.2021].
- Ostaszewski P., *Lęk przed przestępczością. Aspekty teoretyczne, metodologiczne i empiryczne*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Ostaszewski P., *Nasilenie i determinanty lęku przed przestępczością*, IWS, Warszawa 2012, <https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2018/08/P-Ostaszewski-Nasilenie-i-determinanty-l%C4%99ku-p-p-2011-1.pdf> [dostęp: 16.03.2021].
- Welento-Nowacka A., *Praktyczne aspekty opiniowania psychiatrycznego na rzecz ustawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób*, [w:] E. Dawidziuk, J. Nowakowska (red.), *Izolacja sprawców przestępstw uznanych za niebezpiecznych dla społeczeństwa*, Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, Warszawa 2020, s. 80-102.
- Więcek–Durańska A., *Praktyka orzecznicza wykonywania nadzoru prewencyjnego oraz umieszczenia w Krajowym Ośrodku Zapobiegania Zachowaniom Dysocjalnym osób stwarzających zagrożenie*, „Prawo w Działaniu” 2017, nr 30, s. 139-172 .
- Zieliński S., *O polskich „bestiach” – charakterystyka osób stwarzających zagrożenie*, [w:] E. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegat, D. Dajnowicz-Piesiecka (red.), *Współczesna przestępczość i patologie społeczne z perspektywy interdyscyplinarnych badań kryminologicznych*, C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 180-188.